

İlk kongre kapanırken :

Avrupalı Türk gözü ile Avrupalı Türkler

Altay Manço, IRFAM, Belçika

Avrupalı Türkler hakkında yazılmış araştırmalar tarandığında genellikle bu grurubun yerleşmiş oldukları ülke toplumlarına ayak uyrurmaktaki zorluklarından söz edilir. Özellikle batı yazınında göçmenlerin ve ailelerinin yabancı dil bilgisindeki yetersizlikleri, yüksek işsizlik oranları, gettolaşma ve başka gruplara evlilik alanlarında fazla dışa açılmamaları vurgulanır. Din ve etnik bağlara dayalı gruplaşma konusunu geride bıraktığını sanan Avrupa ülkelerinde, aralarında Türk göçmenlerin de olduğu kitlelerin yeniden bu bağları gözle görünür bir şekilde sergilemesi, entegrasyona karşı alınan bir tavır olarak yorumlanır. Örneğin, Fransa'da Tribalat, Simon veya Todd gibi tanınmış nüfusbilimciler tarafından 90'lı yıllarda yayımlanmış olan kimi bilimsel çalışmalar, Türkleri göçmenler arasında entegrasyona karşı en çok direnen grup olarak tanımlamaktan kaçınmamışlardır.

Yaklaşık 30 yıldır Abadan Unat, Kağıtçıbaşı veya Gitmez gibi ünlü Türk akademisyenler tarafından yürütülen araştırmalar ise, bir önce söz ettiğimiz çalışmaları onaylarcasına, geneli işçi kesiminden olan göçmenlerin bu sefer Türk dili konusundaki eksikliklerine ve eğitim sorunlarına ağırlık vermiştir. Netekim, kongremize sunulan bir çok çalışma bu alandaki sorunları yeniden gözler önüne sermiştir. Ayrıca, Türkiye'den bakıldığında, özellikle basın organları tarafından, göçmenlerin anavatandaki gelişmelere yabancı kaldığı ve kendilerinden beklenen «lobicilik» faaliyetlerinde de başarısız olduğu işlenmektedir.

Ancak, yıllar geçtikçe, Avrupa'daki Türk göçmen grubu sayıları gitgide artan bir yazar-çizer, sanatçı ve akademisyen kitlesini içermeye başlamaktadır. Ve artık Türk göçmenler hakkında geliştirilen araştırma ve savlarda bu gözlemcilerin de fikirlerine yer vermek gerekmektedir.

Kongremize katılan konuşmacılar arasında, ifade ettiğimiz grubun payı %10'dur ve bu oranın azımsanmaması gerekmektedir. Onların yeni görüş açıları sayesinde şimdiye kadar yeterince derinleştirilmemiş kimi gözlemler su yüzüne çıkmaktadır.

Türkler neden işsiz ?

Konuya biraz da « içerden » bakıldığında, şimdiye kadar yayımlanmış çalışmaların çoğunun tarihi ve makro-ekonomik boyutları gözardı ettiği görülmektedir. Ayrıca, bir çok çalışma Türk grubunu diğer gruplarla kıyaslamamakta ve sanki izlenenlerin sadece o kitleye has olduğu hissini bırakmaktadır.

Oysa Kuzey Avrupa'ya İtalyan ve Türk işçi göçlerinin tarihi karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, İtalyan göçmen kitlesinin Türklere göre maden ve ağır sanayiinin tanıdığı istikrarlı iş ortamından en az 3 kat daha uzun bir süre faydalandığını görmekteyiz. Zira 1946'lara dayanan son İtalyan işçi göçü akımı, ilk senelerde yerel K. Avrupa halkları tarafından dışlanmasına rağmen, en az 30 yıl boyunca endüstrinin yarattığı sosyalleşme olanaklarından istifade etmiş ve neticede kendini K. Avrupa toplumlarına kenetleye bilmiştir. Gelgelelim, 1960'ların ortasında başlayan masif Türk ve K. Afrika işçi göçleri aynı olasılıklardan sadece on yıl kadar faydalana bilmişler, sonunda 1974'te patlak veren petrol krizi ile, çoluk çocuk göç ettikleri yaban ellerde ekonomik istikrarsızlıkla tanışmışlardır. Değişen Avrupa'ya dönüşü olamayacak bir şekilde yerleşen göçmen aileleri birden « davetli işçi » statüsünden « sosyal yük » mertebesine terfi etmişlerdir. Bu durum, artık vasıfsız işçiyi geçmişte vaad edilen koşullarla beslemek istemeyen Avrupa ülkelerine ve onları temsil eden - okul gibi - devlet kuruluşlarına karşı göçmen kitlelerinde bir tür *güvensizlik* yaratmıştır.

Neden gettolaşma ?

İşsizlik acısı, istenmeme duygusu, dışlanma belirtileri, asimilasyon korkusu, geriye dönüşün imkansızlığı ve Batı eğitim sisteminde göçmen ailelerin

horlanması, bir çok kişi tarafından hissedilip bir çok ankete yansımış olgulardır. Buna Avrupa devletlerinin kapılarını vize politikaları ile yeni göçlere kapatmaları da eklenince, özellikle Türkler gibi göçmen gruplarının içlerine kapanmaları, bir « müdafa sistemi » olarak kabul edilmelidir. Dolayısı ile bu tutum göçmen grubun söz gelimi yerleşme, mülk edinme ve evlilik stratejilerine fazlası ile aksekmektedir ; ve bu kongremizde birden çok oturumda resimlenmiştir.

Son evrelere kadar, Avrupa devletlerinin kapalı kapı politikalarına ragmen Türkiye'den gelen göçün devam etmesi de aynı bu stratejilere bağlıdır. Göçmen grubun sayı olarak artması ve bünyesine « saf » olarak tabir ettiği « birinci nesil » akrabaları evlilikler yolu ile kabul etmesi, adi geçen müdafa sisteminin önemli bir parçasıdır. Ayrıca bu tutum *göçmen grubun yeni Avrupa ekonomik çevresine uyumunu beklenmedik bir şekilde kolaylaştırmaktadır.*

Bu nasıl uyum ?

Globalleşen Dünyanın yeni işbölümü vasıfsız işçiliği, kenar ve yeni endüstrileşen « deniz aşırı » yerlere ihraç ederken, dışlayamadığı vasıfsız üretimi de kendi bünyesinde, yeni ithal edilmiş ve tam vatandaşlık statüsüne ermemiş - veya erdirilmeyen - kimselere devretmektedir. 1980'lerden beri önemi artan mülteci ve evlilik göçlerinin Batıdaki makro-ekonomik görevi budur.

Bu akıma özellikle evlilik göçleri ile katılan Türkler Avrupa'ya her yıl 100.000'e yakın işgücü getirmektedirler. Bu kitlenin diploma düzeyi gitgide artmasına ragmen, Avrupa'da sertifika ve olası çalışma deneyimleri tanınmamakta ve dolayısı ile - en azından göçlerinin ilk evrelerinde -, çoğu aile işletmelerinden oluşan « etnik ticaretin », sigortasız işçiliğin ve ucuz taşeron sistemlerinin adeta tutsağı olmaktadır. Avrupa, üretim maliyetlerini bu şekilde kontrol altında bulundurmaktadır.

Önce arzulanan, 70'lerden sonra dışlanan, genelde AB dışı ve özelde Türk göçü, bu değişen ve acımasız ekonomik ortama bir şekilde ayak uydurmaya

itilmiştir. Israr etmek gerekir ki, Türk göçmen kitesi bunu orijinal bir yöntemle başarmış az sayıdaki grublardan biridir.

Her şeyden önce sayısı 4 milyonu aşan ve Avrupa nüfusuna önemli bir katkı oluşturan bu kitle, eğitim, sosyal destek, kültürel-politik müdafa ve iletişim ihtiyaçlarına nerede ise tek başına çareler bularak yüklü bir *dernekleşme* çabası içine girmiştir.

Bugün AB genelinde 5000'e yakın Türk derneği, 3000'e yakın Türklerin kurmuş olduğu camii, çok sayıda spor kulübü bulunmaktadır. Bunların önemli mal varlıkları olmakla birlikte aralarında geniş bir politik yelpazeyi yansıtan bir federasyonlaşma görülmektedir. 70.000'den fazla insan bu ortamda iş sahibi olma veya gönüllü de olsa, bir sosyal statü sahiplenme olasılığı edinmektedir. Bu derneklerin çalışmaları 1,5 milyon insana direkt olarak seslenmektedir. Avrupa'da vatandaşlık edinmiş çoğu Türk dernek yöneticisi oturdukları ülkede politik hayata soyunmaktadır ve bunlardan 300 kadarı yerelden AB parlamantosuna kadar her düzeyde seçilebilmişlerdir. Yani etnik dernekçilik genel sosyo-politik uyuma hizmet etmektedir. Sayıları son yıllarda bir hayli artan Avrupa Türk basın organlarında bu gelişmenin vaz geçilmez bir parçasıdır.

60'lı yıllarda göç eden grubun üçte birinin okuma yazması yokken, bu gün AB'de yaşayan 20-24 yaşları arasındaki Türk gençlerinin %15'i yüksek öğrenim programlarına kayıt yaptırmaktadır. Bu oran her ne kadar Avrupa standartları altında olsa da, son yıllarda önemli bir artış içerisindedir.

Bugün toplam aktif nüfusunun %28'i işsiz gözükken ve önemli bir bölümü « fakirlik ölçeği » altında olduğu bilinen Avrupa Türk göçmenleri, oturdukları evlerin %60'nın sahibidirler : yani konut ve *yerleşim sorunlarını* bir bakıma çözmüşlerdir. Aynı oranda, veya belkide daha fazla bir oranda, yine aynı aileler Türkiye'de de mülk sahibidirler ve orada da ekonomik canlılığa katkıda bulunmaktadırlar. Bu « sihirbazlığın » mutlak bir püf noktası vardır !

Evet vardır ve yolu *serbest meslek* hayatına atılmaktan geçer.

Bilindiği üzere, halen geneli vasıfsız olan Avrupa Türk işgücü, değişen ekonomi dünyasında varolabilme koşulunun kendi işini kendi kurmak olduğunu hızlı bir şekilde kavramış ve 80'li yılların başından beri bu alanda

doldurabilecegi (veya göçmenlere terk edilmiş) iş alanlarına yatırım yapmaya başlamıştır. Bu akım özellikle Almanya Essen'de Türkiye Araştırmalar Merkezinin çalımları ile resimlenmiş ve hala ciddi bir şekilde, daha detaylı ekonometrik araştırmalara açtır.

Avrupa'da hizmet veren 100.000'e yakın işadını ve işkadını (kadınların oranı bu alanda %15'i aşmıştır), Türk aktif nüfusun %15'ini oluşturmaktadır. Ancak bu kitleye diğer benzeri meslek grupları eklendiğinde, serbest meslek Türk aktiflerin dörtte birini ilgilendirmektedir : ve artık Türkler iş sorunlarına kendi başlarına çare buldular denilebilmektedir.

Serbest çalışan oranı 20 yılda 50% gibi hızlı bir gelişme göstermiştir. Türk yatırımcıları 600.000 çalışana iş olanığı sağlamaktadır ki bu grubun üçte biri Türk asıllı değildir. Yani Avrupa'da yaşayan yerli veya yabancı, sayıları 2 milyonu aşan insan, Türk iştirakçı sayesinde ekme yemektedir.

Bu akımın önümüzdeki yıllarda, artık Türkiye'den direkt olarak yatırım yapmaya gelen işadamları ve şirketler sayesinde daha da artacağı tahmin edilmektedir. Halen yüklü bir şekilde (%75 oranında) dağıtım ve gıda sektöründe faal olan yatırımcıların gitgide daha başka işkollarında kendilerini çeşitledikleri görülmektedir.

« Ögün, güven, çalış »

Görüldüğü gibi artık sorunları uzaktan betimleyen « tasalı » çalışmalar yerine bulunmuş çözümleri derinleştiren, yani biraz da bu, temel olarak eğitimsiz, kırsal göçmen kitlesinin iki nesilde başardıkları ile « *ögünecek* » çalışmalara gereksinme duyulmaktadır.

Bu arada Türk kitlesinin ürettiği « çözümlerin » kendi bünyelerinde kimi « yeni » sorunlar ürettikleri de irdelenmelidir mutlaka. Bunlara örnek olarak, yerleşme ve çalışma ortamlarında kümeleşleri, aile evliliklerini, vb gösterebiliriz. Artık bu konular doğrultusunda ilgili kitlelere, yapıcı amaçlarla yanaşmak gerekmektedir. Bir bakıma « güven vermek » gerekmektedir.

Zira Őimdi *güvenme* zamanıdır. İnsanımız göçte 50 yıla yakın bir süre hem dışlanmaya hem de asimilasyona karşı direnebilmiştir, bir çok Őey başarabilmiştir. Bugün AB'nin adeta « 28. üye ülkesi » konumundadır ... Artık kendine güven duygusunu hak etmektedir.

Ayrıca beraber yaşanan, çalışılan Avrupalıya da güvenme zamanı gelmiştir. Zira « Avrupalılar » monolit bir kavram değil, çok çeşitli dünya görüşlerinde bir çok gruptan oluşmaktadırlar. Artık, « Türkün tek Türkten dostu olur » içine kapanıklılığı aşılmalıdır. Elde edilmiş başarıların devamı, sabitleşmesi, Őimdi kurulacak işbirliklerine bağlıdır. Kurlan Őirket ve derneklerin Avrupa çapında yerel kurumlarla yenileyici işbirliklerini artırmaları önemli bir amaç oluşturmaktadır.

Ve her Şeyden önce AB yasalarına güvenilmelidir. Zira Avrupa Birliği, az bulunan sosyal refah ve çoğulcu demokrasi adalarından biridir. Yasaların göçmen gruplarca iyi bilinmesi, gelişme amacı ile kullanılması ve politik hayata girilerek, öz amaçlar doğrultusunda yönlendirilmeleri gerekmektedir. Sosyal ve politik entegrasyon için *çalışmak*, « vatandaşlık » budur.

Güvenilmesi gereken ve işbirliği bekleyen bir başka kitle ise AB dışı diğer göçmen gruplarıdır. Hacmi 20 milyonu bulan bu kitle de Türkiye kökenliler %20'lik önemli bir azınlığı oluşturmaktadırlar. Ayrıca, sayıları 17 milyonu aşan Avrupa müslümanlarının da dörtte biri Türktür. Bu gruplar Türk göçü ile aynı sorun, evre ve amaçları paylaşmaktadırlar. Eger davalar birleştirilse herkezin sesinin daha çok duyulacağı ortadadır.

Görüldüğü gibi « Avrupalı Türklere », ne Avrupalıların arzulamış olduğu üzere asimile oldular, ne de Türkiye'den beklenmiş olacağı bir şekilde, tek yönlü bir « lobi » oluşturdular. Onlar, kendilerine özgü bir « grup entegrasyon » modeli geliştirdiler. *Artık araştırmacılar tarafından bu özgün modelin tanımlanması, resimlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.*

Sonuç olarak, Avrupalı Türklere daha çok ve daha kesin olarak « Avrupa vatandaşı » olmak düşmektedir. Bu Avrupalıyı ve işleyişini daha iyi bilmeyi ve anlamayı gerektirmektedir. Yani Avrupa dillerine iyi hükmetmeyi zorunlu kılmaktadır. Avrupa insanlarına daha sıkça açılmayı Őart koşmaktadır. Avrupa'da özel ve resmi kurumlar ile daha çok işbirliği istemektedir. Türkiye

ile Avrupa arasında daha çok « köprüler » kurma arzusunu peşinde getirmektedir ...

Bu alanlarda tabii bireylere, aile ve ana-babalara, derneklere, Avrupa ülkelerine ve Türkiye'ye ayrı ayrı önemli roller düşmektedir. Bu roller nelerdir ? Nasıl hayata geçirilir, geliştirilir, değerlendirilir, ... ? *İşte bu sorular, gelecek bir kongrenin ana hatlarını oluşturmalarıdır.*

Dr. Altay Manço,

Institut de Recherche, Formation et Action sur les Migrations

Liège, Belçika

www.irfam.org